

Viktor Vergunow, Mychajło Kłymenko

Profesor Tomasz Rylski (1838–1924) – Polak, który wniósł znaczący wkład w rozwój nauk rolniczych na Ukrainie

Streszczenie: Ważną postacią w historii nauk rolniczych 2. poł. XIX i początku XX w. był Tomasz Rylski (1838–1924) – naukowiec, nauczyciel, założyciel pierwszej na Ukrainie stacji doświadczalnej maszyn i narzędzi rolniczych. Badacz ten poprzez własną działalność wniósł nieoceniony wkład w rozwój dziedziny badań rolniczych. Do jego podstawowych zainteresowań naukowych należały: budownictwo rolnicze, mechanika gruntów ornych, badanie maszyn rolniczych i konstrukcja sprzętu rolniczego. Analiza dorobku Rylskiego potwierdza, że jest on autorem wielu opracowań naukowych, które zostały rozwinięte w pracach innych badaczy i znalazły zastosowanie w krajowej nauce rolniczej. Jego dorobek naukowy i twórczy jest różnorodny, co czyni go wybitnym ukraińskim naukowcem w dziedzinie rolnictwa. Mimo polskiego pochodzenia całe swoje życie i działalność twórczą spędził na Ukrainie, przyczyniając się do powstania Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach jako potężnego ośrodka edukacyjnego i naukowego. Prezentowane badanie i analiza drogi życiowej oraz dorobku twórczego (naukowego) profesora Rylskiego, określenie jego miejsca w kształtowaniu nauk rolniczych przez pryzmat uwarunkowań historycznych i w społeczno-kulturowym kontekście tamtej epoki opierają się na zasadach obiektywizmu, systematyki, bezstronności i historyzmu. Szczególne miejsce w realizacji niniejszego opracowania przypadło problemowo-chronologicznym i porównawczym metodom badawczym.

Słowa kluczowe: historia badań rolniczych, mechanika rolnicza, maszyny rolnicze, rozwój mechaniki rolniczej, szkolnictwo rolnicze, Tomasz Rylski.

Dr Viktor Vergunow, Narodowa Naukowa Biblioteka Rolnicza Narodowej Akademii Nauk Rolniczych Ukrainy, Św. Heroiv Oborony 10, 03127 Kijów, Ukraina, e-mail: dnsgb_uaan@ukr.net, ORCID: 0000-0002-5476-4845; **Mychajło Kłymenko**, Narodowa Naukowa Biblioteka Rolnicza Narodowej Akademii Nauk Rolniczych Ukrainy, Św. Heroiv Oborony 10, 03127 Kijów, Ukraina, e-mail: klymenko_mike@ukr.net, ORCID: 0000-0002-9844-5328.

Utwór dostępny jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe.
[Creative Commons CC BY 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. Wprowadzenie

Po raz pierwszy biografia Profesora Tomasza Rylskiego (właśc. Tomasza Nikodema Ścibora-Rylskiego) została opublikowana w 33 tomie *Polskiego słownika biograficznego* autorstwa Henryka Markiewicza (1992, s. 226). Warto zauważyć, że „białych plam” w tej pracy jest sporo, zwłaszcza tych związanych z miejscem i datą urodzenia naukowca, informacjami o rodzicach i jego bibliografią. Drobną wzmiankę o działalności profesora Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach można też znaleźć w pracy „Przegląd Tygodniowy” (1866–1876). *Teksty, analizy, komentarze* (Przegląd Tygodniowy 2019), która ukazała się pod redakcją Anny Janickiej. Z kolei w wydanym w 1921 r. tomie 2 pracy Feliksa Kucharzewskiego *Piśmiennictwo techniczne polskie* znajdują się informacje biograficzne dotyczące profesora Rylskiego (Kucharzewski 1921). Jan Pietraszek, Bronisław Marczewski i Antoni Strzelecki, przygotowując pracę pt. *Żniwiarka, jej historia, budowa i użycie. Podręcznik dla techników i rolników* (Pietraszek, Marczewski, Strzelecki 1875), korzystali z artykułów naukowych Rylskiego przy analizie budowy kombajnów i maszyn żniwnych. Natomiast jeden ze współczesnych profesora Rylskiego – Stefan Surzycki (1864–1936) – w pracy *Die landwirtschaftliche Betriebsmittel in ihrem Einflusse auf den Zustand und die Entwicklung des Grossgrundbesitzes, sowie der Bauernwirtschaften in Galizien* przedstawił swoje wnioski dotyczące błędów pracy pługa, posługując się bezpośrednio językiem Rylskiego (Surzycki 1896).

W pracy Kazimierza Bartoszewicza *Księga pamiątkowa setnej rocznicy ustanowienia Konstytucji 3 Maja* (Bartoszewicz 1891) autor opowiada o przemówieniu Rylskiego z okazji obchodów setnej rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, które daje wyobrażenie o naukowcu jako o osobie cechującej się głęboko patriotycznymi poglądami, lojalnie szanującej i wspierającej swoją ojczyznę.

O Rylskim jako popularyzatorze wiedzy rolniczej pisał zaś Otto von Leixner w pracy *Wiek XIX. Obraz ważniejszych wypadków na tle cywilizacji w dziedzinie historii, sztuki, nauki, przemysłu i polityki z licznymi ilustracjami* (Leixner 1892). Natomiast fragmentaryczna bibliografia profesora Rylskiego znajduje się w tomie 7 *Bibliografii polskiej XIX. stolecia* Karola Estreichera (Estreicher 1882).

Jako podstawę odtworzenia ścieżki naukowo-twórczej profesora Rylskiego w artykule przeprowadzono kompleksową analizę wkładu tego naukowca w rozwój krajowych badań rolniczych w 2. poł. XIX i na początku XX w. Całościowo wykorzystano źródła historyczne i archiwalne, różniące się treścią, formą i pochodzeniem. W celu przeprowadzenia badań źródła usystematyzowano według poszczególnych grup: 1) niepublikowane wcześniej materiały archiwalne Archiwum Państwowego Obwodu Lwowskiego, Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego miasta Lwowa oraz archiwum cyfrowego Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego;

2) opublikowane dokumenty instytucji oświatowych i naukowych dotyczące badanego okresu; 3) prace naukowe Tomasza Rylskiego i jemu współczesnych; 4) czasopisma, w szczególności z zakresu nauk rolniczych; 5) słowniki biograficzne i wydania encyklopedyczne.

Kolejną dużą grupę materiałów objętych badaniami stanowią dokumenty zdigitalizowane (sprawozdania instytucji oświatowych i naukowych, akty prawne, dokumenty organów władzy) znajdujące się w zbiorach Biblioteki Narodowej i w archiwum cyfrowym Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Do analizy stanu społeczno-politycznego i społeczno-kulturowego Austro-Węgier wykorzystano zaś dokumenty i akty prawne wydawane przez władze tego państwa. Przystępując do badań własnych nad życiem i twórczością Tomasza Rylskiego, profesora Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublinach, nie można było nawet przypuszczać, jak ciekawą i niezwykłą był osobowością. Ponad 30 lat profesor Rylski poświęcił na tworzenie i rozwój potężnego ośrodka edukacyjno-naukowego powstałego w malowniczym miasteczku Dublany niedaleko Lwowa, który obecnie ma nazwę Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Zarządzania Środowiskiem. Bez wytchnienia naukowiec ten pracował nad ułatwieniem trudnej pracy rolnikom monarchii austro-węgierskiej w ogóle, a Królestwa Galicji i Lodomerii w szczególności.

2. Okres kształtowania się naukowca

W ukraińskiej i polskiej historiografii występują obecnie kontrowersje dotyczące miejsca urodzenia profesora Tomasza Nikodema Ścibora-Rylskiego. Według jednej z wersji naukowiec urodził się w okolicach powiatu sanockiego (na wsi Pisarowce w Polsce) (Markiewicz 1992, s. 226), zgodnie zaś z drugą we wsi Cieklin (obecnie gmina Dębowiec, powiat jasielski, województwo podkarpackie, Polska) (Corpus studiosorum 2013), a według trzeciej we wsi Bukowsko (również w okolicach powiatu sanockiego) (Dunin-Borkowski 1881). W procesie badania źródeł archiwalnych potwierdzono drugą wersję. Z kolei informację o dacie i miejscu urodzenia uczonego dostarcza wpis w księdze metrykalnej parafii rzymskokatolickiej w Cieklinie. Ze wspomnianego zapisu metrykalnego wynika, że przyszły badacz urodził się w Cieklinie 15 września 1838 r. w rodzinie Jana Władysława Ścibora-Rylskiego herbu Ostoja i szlachcianki Agnieszki Morawskiej herbu Lada, a ochrzczony został w miejscowym kościele parafialnym obrządku rzymskokatolickiego pw. św. Michała Archanioła 4 października 1838 r. (Liber Natorum 1833–1857, s. 40).

W 1855 r. Rylski ukończył szkołę realną, po czym wstąpił do Instytutu Technicznego w Krakowie, gdzie do 1857 r. dogłębnie studiował inżynierię. Przez kolejne trzy lata studiował na Politechnice Wiedeńskiej, po czym wyspecjalizował się w inżynierii lądowej. Po ukończeniu studiów inżynierskich pracował w firmie

J. Baroga przy budowie fortyfikacji Krakowa. Będąc szczerym patriotą i popierając ideę przywrócenia Polsce niepodległości państwowej, w latach 1863–1864 wziął udział w powstaniu styczniowym, a nawet dowodził niewielkim oddziałem (Kłymenko 2023c).

Dorastanie w szlacheckiej rodzinie wyznania katolickiego wpłynęło na ukształtowanie się u Ryłskiego poczucia szczerego patriotyzmu i miłości do własnej, pozbawionej państwowości ojczyzny. Odbyte przez niego studia pedagogiczne w czasie, gdy kształtował się jego światopogląd naukowy, wyróżniały się dość trudną ówczesnie sytuacją instytucji edukacyjnych. Najważniejsze na tamtym etapie życia Ryłskiego – zdaniem autorów niniejszego artykułu – są studia w Instytucie Technicznym w Krakowie, gdzie przyszły naukowiec zdobył podstawową wiedzę na temat głównych aspektów badań rolniczych. To właśnie te pracownie wywarły największy wpływ na preferencje naukowe i kierunek twórczych poszukiwań przyszłego profesora. Ukończone tam podstawowe szkolenie wyznaczyło wektor przedmiotowy prac naukowych Ryłskiego, które dotyczyły głównie badania maszyn i urządzeń rolniczych, doskonalenia jakości ich konstrukcji i eksploatacji.

Okres studiów Ryłskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim i Politechnice Wiedeńskiej również odegrał istotną rolę w ukształtowaniu jego osobowości. Studia te, mimo że odbywały się w okresie niestabilności społecznej i politycznej, umożliwiły uzyskanie odpowiedniego poziomu wykształcenia. Następnie Ryłski związał swoje losy z Wyższą Szkołą Rolniczą w Dublanach, gdzie najpierw wykładał matematykę, fizykę, nauki techniczne i mechanizację rolnictwa, a od 1867 r. pełnił funkcję adiunkta (Rolnik 1868, s. 13). Natomiast w latach 1871–1904 był profesorem inżynierii rolniczej (Dublany 1897, s. 161–162; Rolnik 1871, s. 183). To właśnie profesor Ryłski zorganizował Katedrę Inżynierii Wiejskiej i wykładał wiele przedmiotów: matematykę, geometrię wykreślną, fizykę, meteorologię i klimatologię, mechanizację rolnictwa, budownictwo wiejskie, agromeliorację oraz geodezję. Stało się tak głównie z powodu braków kadrowych i finansowych ówczesnej Szkoły Rolniczej w Dublanach. Z czasem niektóre przedmioty zostały przekazane innym nauczycielom, ale katedra stworzona przez Ryłskiego przetrwała pod tą nazwą do 1919 r. W latach 1882–1885 i 1892–1894 profesor pełnił funkcję zastępcy dyrektora Szkoły Rolniczej w Dublanach (Rolnik 1897, s. 170–171).

W okresie od 1888 do 1889 r., na prośbę wydziału krajowego, Ryłski przez kilka miesięcy pełnił funkcję dyrektora narodowej szkoły rolniczej w Czernichowie (niedaleko Krakowa) (Tokarsky 2004). W 1892 r. objął zaś kierownictwo krajowego ośrodka wychowawczego w Dublanach. Brał udział w pracach kółka rolniczego we Lwowie, od 1908 r. jako skarbnik, następnie wiceprezes (Przewodnik 1908, s. 10).

Z kolei w latach 1870–1876, mieszkając w Dublanach, profesor Ryłski wykładał na kursach dla nauczycieli wiejskich szkół podstawowych. Jednocześnie brał

aktywny udział w konkursach maszyn rolniczych na wielu regionalnych i międzynarodowych wystawach tego rodzaju sprzętu (Rolnik 1874, s. 104). W 1874 r. został mianowany sekretarzem-referentem komisji ds. oceny maszyn uprawowych i sędzią komisji ds. określania jakości pługów (Visyn 2021). To właśnie wtedy Rylski wpadł na pomysł zorganizowania pierwszej w kraju stacji badawczej maszyn rolniczych, która miała oceniać jakość maszyn i narzędzi, przewidywać jakość ich użytkowania oraz analizować koszty wykonywanej przez nie pracy.

3. Naukowe dziedzictwo uczonego

Swego rodzaju punktem zwrotnym w działalności ośrodka badawczego w Dublinach było utworzenie stacji badawczej maszyn rolniczych. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z lipca 1874 r., kiedy to w gazecie *Rolnik* ukazała się informacja o rozpoczęciu działalności stacji (Rolnik 1874, s. 48). Można przypuszczać, że była to jedna z pierwszych tego typu stacji badawczych na Ukrainie. Najbardziej aktywny udział w jej powstaniu i działalności wziął Rylski. We wrześniu 1874 r. profesor przesłał do gazety *Rolnik* własny artykuł, w którym uzasadniał potrzebę utworzenia i prowadzenia takiej stacji (Rylski 1874, s. 157–159). W pracy tej badacz sugerował, że podejście do rolnictwa się zmienia, a maszyny napędzane zwierzętami, parą itp. zastępują pracę ręczną. W związku z tym istniała pilna potrzeba wypracowania ściśle naukowego podejścia do kwestii doboru maszyn i narzędzi rolniczych. Profesor nieraz w swoich pracach zwracał uwagę rolników na fakt, że użyteczne korzystanie z maszyn rolniczych zależy od odpowiedniego, przemyślanego wyboru i prawidłowego ich użytkowania. Rylski akcentował kwestię, że ówcześni polscy rolnicy, chcąc kupić maszyny rolnicze, albo przy ich wyborze opierają się na własnej wiedzy i doświadczeniu, albo metodą prób i błędów starają się poznać zalety i wady stosowania tej czy innej techniki. Ewentualnie – w najlepszym przypadku – w celu dokonania selekcji korzystają z protokołów testów przeprowadzonych przez samych producentów. Te sposoby doboru maszyn przez rolników bardzo często stawały się przyczyną bolesnych rozczarowań i strat materialnych, co z kolei spowalniało rozwój rolnictwa. Dlatego łatwo było zrozumieć, że wybór dokonywany na wspomnianych podstawach był co najmniej ryzykowny. To samo dotyczyło opcji, gdy narzędzia wybierano z polecenia znajomych czy współpracowników. Zdaniem profesora w takiej sytuacji trzeba było bowiem pamiętać, że „co jest dobre dla jednego, nie zawsze jest dobre dla drugiego”. W artykule naukowiec omawia także istniejące metody testowania maszyn rolniczych na wystawach rolniczych, konkursach i stacjach badawczych (Rylski 1874, s. 158).

Nie odrzucając zalet żadnego z modeli testowych, Rylski był przekonany, że badania prowadzone przez stacje badawcze są najlepsze i najbardziej pouczające.

Rolnikowi nie wystarczy wiedza, iż to narzędzie lub maszyna jest najlepsza spośród wielu innych. Aby móc zastosować je w praktyce, rolnik musi znać wartość każdej maszyny i projektu z osobna, a także wiedzieć, czy dany projekt został profesjonalnie oceniony z technicznego i rolniczego punktu widzenia. Ponadto powinien być całkowicie pewien korzyści płynących ze stosowania tej czy innej techniki w swoich własnych, naturalnych warunkach. Stanowisko badawcze oprócz powyższego celu jest niezbędne do wykrywania błędów w produkcji, projektowaniu i użytkowaniu maszyn, zarówno z punktu widzenia mechaniki, jak i rolnictwa, z uwzględnieniem szeroko pojętych potrzeb krajowych tak, aby zwrócić uwagę producentów na potrzeby chłopów. Celem doświadczalnej stacji badawczej jest stworzenie swoistej instytucji pośredniczącej pomiędzy producentami a rolnikami, która mogłaby służyć profesjonalnym doradztwem obu stronom (Klymenko 2023a).

Chociaż stacja badawcza w Dublinach podupadła z powodu niskich subwencji, wniosła nieoceniony wkład w rozwój inżynierii rolniczej. W latach 1878–1897 Rylski zgromadził w Dublinach bogatą kolekcję starych i nowych maszyn oraz narzędzi rolniczych, a także liczne modele i rysunki konstrukcyjne budowli rolniczych, sprzętu geodezyjnego oraz modele urządzeń melioracyjnych (Rolnik 1888, s. 13). Kontynuując udział w najważniejszych wystawach rolniczych w Austro-Węgrzech, naukowiec obserwował postępy w tej dziedzinie (Tokarsky 1996). Był organizatorem konkursów pługów i oceniał maszyny rolnicze na lokalnych wystawach.

Na wystawie w Przemyślu w 1882 r. przedstawił nowe wówczas wirówki poziome w młeczarni Lefelda, a na wystawie okręgowej we Lwowie – szwedzkie wirówki pionowe. W 1894 r. zgromadził kolekcję używanych części do maszyn rolniczych i wygłaszał odczyty na temat błędów w ich eksploatacji (Gizowska 1924).

Zdecydowana większość użytkowników ziemi i właścicieli ziemskich w monarchii austro-węgierskiej była w tym czasie zmuszona do pracy na dużych polach ziemi bez wystarczającej siły roboczej. W związku z tym zachodziła pilna potrzeba zastosowania maszynowej uprawy ziemi i ulepszenia istniejących narzędzi rolniczych.

W 1877 r. Rylski opublikował pracę *Podręcznik mechaniki rolniczej dla gospodarzy praktycznych. Wybór i użycie narzędzi i maszyn rolniczych* (Rylski 1877), którą dedykował praktykującym rolnikom niemającym wystarczająco dużo czasu na studiowanie literatury specjalistycznej (Klymenko 2022).

Mimo faktu, że Królestwo Galicji i Lodomerii (od jego utworzenia w 1772 r.) było największym krajem koronnym imperium, poziom rozwoju przemysłu i mechanizacji rolnictwa był tu raczej niski (Boiko 2017). Charakterystyczną cechą użytkowania ziemi w tym regionie była sytuacja, w której właściciel ziemski miał kilka działek oddalonych od siebie. W niektórych przypadkach jeden właściciel posiadał ok. 20 takich działek o szerokości kilku metrów, tzw. pasów (Bujak 1918).

Rząd Austro-Węgier przez pewien czas opóźniał defragmentację tego typu działek, ponieważ wiązało się to ze znacznymi kosztami. Dopiero w 1869 r. wydano dekret zezwalający na wymianę takich parceli. Przewidywał on również przymusową „wymianę” w przypadku budowy dróg, linii kolejowych lub budynków o znaczeniu krajowym (Kozmuk, Kozmuk 2004, s. 73–74). Nieograniczona sprzedaż i podział ziemi w 1868 r. w Austro-Węgrzech doprowadziły do niedoboru gruntów rolnych w Królestwie Galicji i Lodomerii. Niedobór ten sprawił, że gospodarstwa chłopskie i domowe stały się nierentowne, a użytkownicy ziemi nie byli w stanie zakupić maszyn do mechanizacji prac polowych (Franko 1984, s. 276). Wprawdzie zwiększono liczbę przydziałów ziemi, ale znacznie zmniejszono ich powierzchnię. W takich okolicznościach praca naukowa Tomasza Rylskiego pomogła rolnikom zaoszczędzić pieniądze przy zakupie maszyn oraz obniżyć koszty ich utrzymania i serwisowania.

Publikacje profesora Rylskiego były związane z mechanizacją rolnictwa i budownictwem wiejskim. I chociaż jego pełna bibliografia nie jest dostępna, to sądząc po opublikowanych pracach, można śmiało stwierdzić, że wniósł on wielki wkład w mechanizację rolnictwa. Rylski poświęcił również sporo uwagi budownictwu rolniczemu. Wydał w tej dziedzinie podręcznik *Budownictwo* (Rylski 1894), dwa artykuły w *Rolniku* w 1873 r.: „O budynkach ziemnych i piaskowo-wapiennych” oraz „O potrzebie reformy budownictwa wiejskiego”, a także broszurę „O budynkach gospodarstw chłopskich” (Rylski 1915; 1894).

W czasie swojej aktywnej działalności naukowej w latach 1867–1924 profesor Rylski opublikował ok. 80 prac związanych z różnymi aspektami nauk rolniczych. Do głównych zagadnień znajdujących się w kręgu zainteresowań twórczych tego badacza należały: budownictwo rolnicze, mechanika rolnicza, testowanie maszyn rolniczych, budowa sławą rolniczego. Swego rodzaju „przełomem” było dzieło Rylskiego z 1877 r., a mianowicie *Podręcznik mechaniki rolniczej dla gospodarzy praktycznych. Wybór i użycie narzędzi i machin rolniczych*, który zawierał uogólnienie wad oraz zalety stosowania różnorodnych urządzeń lub maszyn rolniczych. W pracy zaprezentowano analizy szczegółowych elementów konstrukcyjnych maszyn rolniczych, co prowadziło do popularyzacji zastosowania tychże maszyn (Rylski 1877).

Znaczenie tej pracy potwierdzają starania związku kółek rolniczych o jak najszerszą jej dystrybucję wśród rolników. W tym celu Towarzystwo Kółek Rolniczych przeznaczyło 500 zł na zakup podręcznika do rozprowadzenia wśród szkół rolniczych (Rolnik 1878a, s. 48). Po przyznaniu funduszy w listopadzie 1878 r. Towarzystwo rozesłało 68 egzemplarzy podręcznika Rylskiego do wszystkich podległych rolniczych instytucji edukacyjnych (Rolnik 1878b, s. 95).

W czasopiśmie *Rolnik* profesor opublikował też: „Sprawozdanie z działu machin rolniczych będących na wystawie Krakowskiej w r. 1869”, „O próbach

Fotografia 1. Profesor Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublinach Tomasz Nikodem Ścibor-Rylski

Photo 1. Professor of the Higher School of Agriculture in Dublany Tomasz Nikodem Ścibor-Rylski

Źródło: dzięki uprzejmości potomka profesora Tomasza Rylskiego – Erica Ostoi Ścibora-Rylskiego.
Source: courtesy of a descendant of Professor Tomasz Rylski – Eric Ostoja Ścibor-Rylski.

machin rolniczych na wystawach gospodarskich”, „O narzędziach i machinach rolniczych”, „O machinach rolniczych”, „Dział machin rolniczych na wystawie powszechnej w Wiedniu 1873 r.”, „Sprawozdanie z prób żniwiarek, przeprowadzonych w r. 1872 w Hostiwitz pod Pragą Czeską”, „O żniwiarkach nowych konstrukcji”. W *Gazecie Rolniczej* ogłosił zaś drukiem: „Pogadanki rolniczo-mechaniczne”, „Żniwiarki poruszane siłą pary”, a w *Encyklopedii rolniczej* artykuł „Dynamometr”.

Kolejna ważna praca profesora *Budownictwo wiejskie. Przegląd* ukazała się w 1894 r. w Dublinach. W książce tej naukowiec opracował nowoczesne jak na tamte czasy podejście do budowy i eksploatacji wielu budynków wiejskich: obór, stajni itp. (Rylski 1894).

Poprzez własną działalność naukową i twórczą Rylski wniósł istotny wkład w narodziny i rozwój wielu dziedzin nauk rolniczych. Jego prace pozwoliły rolnikom nie tylko w Galicji, ale też w całych Austro-Węgrzech podejść do wyboru potrzebnych im maszyn w bardziej rozsądny sposób. Użytkownicy gruntów mogli poświęcić znacznie mniej czasu na ocenę prezentowanych na rynku narzędzi i maszyn rolniczych, aby uniknąć wielu błędów podczas ich obsługi.

Podsumowując, postać Tomasza Rylskiego, profesora Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach, zdecydowanie zasługuje na powrót do narodowej historiografii nauki i techniki. Dalsze badania naukowe nad jego twórczym dorobkiem rzucą światło na znaczenie działalności Rylskiego dla historii rolnictwa nie tylko Ukrainy, lecz także Polski (Klymenko 2023b, s. 141–142).

Kolejnym potwierdzeniem znaczenia wkładu profesora Rylskiego w rozwój badań rolniczych na Ukrainie są obchody trzydziestolecia jego nauczania i Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach. 20 listopada 1897 r. odbyły się zakrojone na szeroką skalę obchody, zorganizowane przez komitet Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego. Według naocznych świadków „nieczęsto można dziś zobaczyć tak wielkie zgromadzenie, przesiąknięte serdecznym uczuciem wzajemnej przyjaźni i emanujące tak swobodną szczerością. Byli studenci Wyższej Szkoły Rolniczej przybyli niemal z każdego zakątka Polski, aby oddać hołd swojemu ukochanemu profesorowi, który najwyraźniej wiedział, jak dotrzeć do ich serc, ponieważ nie szczędzili czasu i wysiłku, aby przybyć” (Rolnik 1897, s. 170–171). Co ciekawe, prawie każdy, kto rozmawiał z jubilatem, zauważył, że profesorowi Rylskiemu udało się nie tylko wzbogacić umysły swoich uczniów profesjonalną wiedzą, lecz także zdobyć serca młodych ludzi. Profesor kierował uczucia uczniów ku wyższym ideałom, dążąc do ich rozwoju i wychowania w duchu patriotyzmu i obywatelskiego obowiązku. Profesor Rylski nie tylko nauczał, ale też dawał przykład, jak rozumieć i wypełniać swój obowiązek wobec ojczyzny. Wystarczy przypomnieć zapał, z jakim dbał o pracę kółek rolniczych na rzecz poprawy bytu narodu. Głównym zadaniem szkoły dublańskiej było przecież wychowanie godnych obywateli swego kraju, a po tak licznych przybyciach na uroczystości byłych uczniów Rylskiego można przypuszczać, że profesor wywiązał się z tego zadania z wielkim sukcesem (Klymenko 2023d).

Oczywiście profesor Rylski nie był jedynym, który zajmował się mechanizacją rolnictwa w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach. Czołowym naukowcem w tej dziedzinie był Kazimierz Ajdukiewicz, który zajmował się efektywnym wykorzystaniem siewników i był *de facto* następcą Rylskiego kierującego Katedrą Inżynierii Wiejskiej. Z kolei po przejściu Rylskiego na emeryturę Ajdukiewicz przejął muzeum narzędzi rolniczych (Visyn 2021).

Ponadto Rylski był zastępcą dyrektora Wyższej Szkoły Rolniczej, kierownikiem Czernichowskiej Dolnej Szkoły Rolniczej, dyrektorem Regionalnego Centrum Edukacyjnego w Dublanach. Jego staraniem położono podwaliny pod wspomniane muzeum maszyn i narzędzi rolniczych, w którym zgromadzono liczne modele i rysunki budowli rolniczych, urządzeń geodezyjnych i środków odwadniających. Był także popularyzatorem wiedzy rolniczej jako uczestnik, sędzia, sekretarz-referent wielu regionalnych i międzynarodowych wystaw maszyn rolniczych.

Profesor Tomasz Rylski, organizator naukowej formacji inżynierii rolniczej, twórca wielu modeli i rysunków, organizator pierwszej na Ukrainie i w Polsce stacji doświadczalnej maszyn rolniczych w Dublanach, zmarł w dniu 15 sierpnia 1924 r. we Lwowie i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

4. Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają z całą pewnością stwierdzić, że Tomasz Rylski wniósł nieoceniony wkład w problematykę testowania maszyn rolniczych. Jego działalność sędziowska na wielu konkursach, wystawach i próbach przyczyniła się do podniesienia jakości produkowanych maszyn i narzędzi rolniczych. Wizyty Rylskiego na wielu wystawach krajowych i zagranicznych spowodowały, że w Dublanach powstał potężny ośrodek naukowo-badawczy i mechanizacyjny. Publikowanie sprawozdań naukowców z wydarzeń, w których uczestniczyli, doprowadziło zaś do spopularyzowania mechanizacji prac polowych, upowszechnienia nowych wynalazków i osiągnięć inżynierii wiejskiej. Profesor Rylski odegrał doniosłą rolę w procesie mechanizacji pracy rolników. Poczynił znaczne wysiłki w naukowym doborze narzędzi i sprzętu rolniczego. Włączył się w działalność pedagogiczną, tworząc i kierując Katedrą Inżynierii Wsi w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach. Z kolei poprzez swoją wieloletnią działalność wydawniczą i dydaktyczną przyczynił się do ukształtowania liczego grona wysoko wykwalifikowanych specjalistów w dziedzinie rolnictwa.

Bibliografia

- Bartoszewicz K. (1891). *Księga pamiątkowa setnej rocznicy ustanowienia Konstytucji 3 Maja. Tom 2*. Kraków: Nakładem K. Bartoszewicza.
- Boiko I.Y. (2017). *Halychyna u derzhavno-pravovii systemi Avstrii ta Avstro-Uhorshchyny (1772–1918)*. Lviv: LNU im. Ivana Franka.
- Bujak F. (1918). *O naprawie ustroju rolnego w Polsce*. Warszawa: Gebethner i Wolff.
- Corpus studiosorum (2013). *Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18. R. K. Stopka (red.)*. Seria: Z Prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Seria C: Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XVIII–XX, t. 3. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Dublany (1897). *Dublany. Szkoły i zakłady krajowe w Dublanach*. Lwów: Gubrynowicz i Schmidt.
- Dunin-Borkowski J. (1881). *Rocznik szlachty polskiej*. Lwów: nakładem księgarni K. Łukaszewicza.
- Estreicher K. (1882). *Bibliografia polska XIX. stolecia. Tom 7: Dopelnienia (P–Ż)*. Kraków: Akademia Umiejętności.

- Franko I. (1984). *Zemelna vlasnist u Halychyni*. W: I. Franko. *Zibrannia tvoriv: U 50-ty*. T. 44. Knyha 1: *Ekonomichni pratsi (1878–1887)*. Kyiv: Naukova dumka.
- Gizowska J. (1924). Tomasz Rylski. *Rolnik*, 16 (34), 504.
- Klymenko M. (2023a). Activities of Professor Tomasz Rylski (1838–1924) in the birth and development of tests of agricultural machines in the second half of the 19th century. *History of Science and Technology*, 13 (2), 357–375. DOI:10.32703/2415-7422-2023-13-2-357-375.
- Klymenko M. (2023b). Naukova ta tvorcha spadshchyna profesora Tomasha Rylskoho (1838–1924). «Istoriia nauky i tekhniky u kryzovi periody suspilnoho rozvytku». Materialy XXVIII Vseukrainskoi naukovo konferentsii molodykh istorykiv nauky, tekhniky i osvity ta spetsialistiv, Kyiv, 14 kvitnia 2023. NANU.
- Klymenko M. (2023c). Osvitni studii yak osnova formuvannia naukovoho svitohliadu profesora Tomasha Rylskoho (1838–1924). *Visnyk nauky ta osvity*, 7 (13), 934–945. DOI:10.52058/2786-6165-2023-7(13)-934-945.
- Klymenko M. (2023d). Pedahohichna diialnist profesora Tomasha Rylskoho (1838–1924) u Vyshchii rilnychii shkoli Dublian. «Naukovo-innovatsiinyi rozvytok ahrovyrobnystva yak zaporuka prodovolchoi bezpeky Ukrainy. Vchora, sohodni, zavtra». Materialy III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, 19–20 kvitnia 2023. NAAN, NNSHB. In-t istorii ahrar. nauky, osvity ta tekhniky. In-t SH Pivnichnoho Skhodu NAAN. Vinnytsia: TOV «TVORY».
- Klymenko M. (2022). Vnesok profesora Tomasha Rylskoho (1838–1924) u rozvytok zemle-robskoi mekhaniky druhoi polovyny XIX st. *Istoriia nauky i biohafistyka – History of science and biography*, 4, 31–45. DOI:10.31073/istnauka202204-03.
- Kozmuk P., Kozmuk A. (2004). *Derzhavna reiestratsiia zemelnykh dilianok, inshoho neruk-homoho maina ta prav na nykh*. Chernivtsi: Bukrek.
- Kucharzewski F. (1921). *Piśmiennictwo techniczne polskie*. Tom 2: *Mechanika z technologią mechaniczną i elektrotechniką*. *Technologia chemiczna*. Warszawa: Księgarnia E. Wendego i S-ki.
- Leixner O. (1892). *Wiek XIX. Obraz ważniejszych wypadków na tle cywilizacji w dziedzinie historii, sztuki, nauki, przemysłu i polityki z licznymi ilustracjami*. Tom 2. Warszawa: Gebethner i Wolff.
- Liber Natorum (1833–1857). Parafia Cieklin. Lata 1833–1857.
- Markiewicz H. (1992). *Polski słownik biograficzny*, t. 33, hasło: *Tomasz Ścibor-Rylski*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Pietraszek J., Marczewski B., Strzelecki A. (1875). *Żniwiarka, jej historja, budowa i użycie*. *Podręcznik dla techników i rolników*. Warszawa: Cels Lewicki.
- Przegląd Tygodniowy (2019). „Przegląd Tygodniowy” (1866–1876). *Teksty, analizy, komentarze* (2019). Seria I, *Pozytywiści, idee, programy*. T. 1: *Obraz człowieka*. Cz. 2. A. Janicka (red.). Białystok: Wydawnictwo Prymat.
- Przewodnik (1908). *Przewodnik Kółek Rolniczych*, 22 (21).
- Rolnik (1897). *Rolnik. Organ urzędowy c. k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego*. R. 30, t. 60, nr 22.

- Rolnik (1888). *Rolnik. Tygodnik dla gospodarzy wiejskich. Organ urzędowy c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego*. R. 21, t. 42, nr 2.
- Rolnik (1878a). *Rolnik. Czasopismo dla gospodarzy wiejskich. Organ urzędowy c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego*. R. 11, t. 23, nr 4.
- Rolnik (1878b). *Rolnik. Czasopismo dla gospodarzy wiejskich. Organ urzędowy c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego*. R. 11, t. 23, nr 8.
- Rolnik (1874). *Rolnik. Czasopismo dla gospodarzy wiejskich. Organ urzędowy c. k. Towarzystwa gospodarskiego*. T. 15, zeszyt 2.
- Rolnik (1871). *Rolnik. Czasopismo dla gospodarzy wiejskich. Organ urzędowy c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego*. T. 8, zeszyt 3.
- Rolnik (1868). *Rolnik. Czasopismo rolniczo-przemysłowo-handlowe. Organ urzędowy c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego*. R. 2, t. 2, nr 1.
- Rylski T. (1915). *O włościańskich budynkach gospodarskich. Ogólne uwagi i objaśnienia szczegółowe do 2 projektów budynków inż. Józefa Handzelewicza, nagrodzonych na wystawie rolniczej w Wadowicach w r. 1909*. Wiedeń: Zarząd główny „Towarzystwa Kółek Rolniczych”.
- Rylski T. (1894). *Budownictwo wiejskie. Wykład*. Dubliny: s.n.
- Rylski T. (1877). *Podręcznik mechaniki rolniczej dla gospodarzy praktycznych. Wybór i użycie narzędzi i maszyn rolniczych*. Lwów: Gubrynowicz i Schmidt.
- Rylski T. (1874). *Sprawozdanie stacji doświadczałnej maszyn i narzędzi rolniczych w Dublinach. Rolnik. Czasopismo dla gospodarzy wiejskich. Organ urzędowy c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego i Towarzystwa ku podniesieniu chowu koni*. T. 15, zeszyt 4, październik, s. 185–195.
- Surzycki S. (1896). *Die landwirtschaftlichen Betriebsmittel in ihrem Einflusse auf den Zustand und die Entwicklung des Grossgrundbesitzes, sowie der Bauernwirtschaften in Galizien*. Leipzig: Sellmann & Henne.
- Tokarsky Yu. (2004). *Profesory, dotsenty ta asystenty navchalno-naukovykh ustanov u Dublianakh (1856–1947). Biohrafichnyi slovnyk*. Lviv: Lvivskyi Derzhavnyi Ahrarnyi Universytet.
- Tokarsky Yu. (1996). *Istoriia ahrarnykh studii (1856–1946)*. Lviv: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
- Visyn O.O. (2021). *Stanovlennia ta rozvytok systemy vyprobuvannia silskohospodarskoi tekhniky na Halychyni (70-ti roky XIX – 20-ti roky XX st.)*. *Istoriia nauky i biohrafistyka*, 3.

Professor Tomasz Rylski (1838–1924): A Pole Who Made a Significant Contribution to the Development of Agricultural Science in Ukraine

Abstract: An important figure in the history of agricultural sciences in the second half of the 19th and early 20th centuries was Tomasz Rylski (1838–1924) – scientist, teacher, founder of the first experimental station of agricultural machines and tools in Ukraine. Through his own activities, the scientist made an invaluable contribution to the development of the field of agricultural research. His basic scientific interests included: agricultural construction, mechanics of arable land, research on agricultural machines, and construction of agricultural equipment. The analysis of Rylski creative achievements confirms that he is the author of many scientific studies that were developed in the work of other scientists and found application in domestic agricultural science. His scientific and creative achievements are diverse, which makes him an outstanding Ukrainian scientist in the field of agriculture. Despite his Polish origin, he spent his entire life and creative activity in Ukraine, contributing to the establishment of the Higher Agricultural School in Dublany as a powerful educational and scientific center. The study and analysis of the life path and creative achievements of Professor Rylski, the study of his scientific achievements, the determination of the place and role of the scientist in shaping agricultural sciences through the prism of historical and socio-cultural conditions in the context of that era are based on the principles of objectivity, systematics, impartiality and historicism. A special place in the implementation of this study was given to problem, chronological and comparative research methods.

Keywords: history of agricultural research, agricultural mechanics, agricultural machinery, development of agricultural mechanics, agricultural education, Tomasz Rylski.